

JOURNAL OF EUROPEAN SOCIAL POLICY

Godina 14, 2004.

Kao i u nizu prijašnjih godišta i tekstovi objavljeni 2004. godine ponajviše fokusiraju teme mirovinskih reformi, tržišta rada, obiteljske politike te različitih vidova socijalne Europe.

Već su u prvom broju zastupljene sve te teme pa on započinje tekstom pod naslovom *The privatization of retirement income? Variation and trends in the income packages of old age pensioners*, autora A. W. Pedersena. Kriza mirovinskih sustava ishodišna je točka svih rasprava o socijalnoj politici u suvremenoj Europi, a strategija diversifikacije (koja se, ipak, većinom svodi na privatizaciju dijela sustava) najčešće odabrano rješenje. Tekst, stoga, analizira privatizaciju mirovinskih sustava u 9 zemalja OECD-a. No, prije analize dobro je raspraviti teorijske poglede na privatizaciju. Autor uočava dva bitna pogleda. Prvi privatizaciju vidi kao jednostavni funkcionalni ekvivalent javnom sustavu te smatra da međunacionalne varijacije samo maskiraju konvergenciju koja je na djelu između razvijenih kapitalističkih ekonomija. Takva je perspektiva naglašena u novijim OECD-ovim izvješćima o financijskim vidovima mirovinskih sustava. Druge teorijske perspektive i dalje inzistiraju na dualističkom pogledu na dva vida socijalne politike prema starima. Taj pogled smatra da su posljedice privatizacije bitno različite od posljedica javnih sustava – privatizacija, naime, rezultira mnogo manjim redistributivnim učincima. Analiza pokazuje da su, usprkos sličnim trendovima, razlike među analiziranim zemljama i dalje prilično velike. Privatni dohodak starijih osoba i dalje je dominantniji u zemljama u kojima javni sustav jamči jedinstvene mirovinske naknade, kao što su Nizozemska, Danska

ili, sve više, UK. Udio privatnog dohotka u starijoj dobi iznenađujuće je nizak u Australiji, dok je u zemljama s relativno izdašnim dohodovno zasnovanim javnim mirovinskim sustavom (Njemačka i Švedska) on i dalje umjeren. Treba, međutim, znati da i u Švedskoj, zemlji s naglašenim imidžom egalitarne zemlje s državno kontroliranim javnim programima, udio privatnih izvora socijalne sigurnosti u starosti nije zanemariv. Stoga, udio privatnog dohotka raste, ali razlike među zemljama ostaju prilično velike. Istraživanje također pokazuje da teorijske poglede koji upozoravaju na snažnu vezu između većeg oslanjanja na privatne mirovinske sheme i nejednakosti ne treba odbaciti.

Drugi tekst u ovom broju također plijeni veliku pozornost čitatelja. Autori (A. Daguerra i P. Taylor-Gooby) se pitaju zašto je nova laburistička socijalna politika pod većim utjecajem američkoga nego europskog iskustva (*Neglecting Europe: explaining the predominance of American ideas in New Labour's welfare policies since 1997*). Objasnjenje izvora dominantnog načina učenja počiva na tri pitanja: tko transferira politiku, zašto se ona transferira, otkud se transferira politika? Način prenošenja može biti vrlo različit. Najbolji primjer dobrovoljnog učenja jest model otvorene koordinacije unutar EU. On pruža mogućnost razmjene dobrih iskustava bez prisile, tj. zemljama se pruža mogućnost usporedbe, učenja i primjene tuđih iskustava, ali bez ikakve prisile. Transfer politike može biti i potpuno prisilan, a takav je način učenja najčešće povezan s praksom Svjetske banke i Međunarodnoga monetarnog fonda. Upravo je zato vrlo važno proučavati epistemološku zajednicu ili mrežu prenošenja iskustava, a što može objasniti najvažnije obrise određene politike. U nastojanju objašnjavanja britanske politike tržišta rada, autori identificiraju tri modela koja su u drugoj polovici 90-ih bila na raspolaganju: francuski model politike uključivanja, nordijsko-europski model te

američki *workfare* model. Analiza autora pokazuje da, usprkos dijelom različitim deklarativnim opredjeljenjima, britanska politika ostaje pod najsnažnijim utjecajem američke. Struktura troškova je nedvosmislena: troškovi aktivne politike na tržištu rada ostali su vrlo niski u usporedbi sa skandinavskim. Niz primjera američko-britanske razmjene, studijskih dopusta, mreža i kontakata najbolje potvrđuje ovakav nalaz. Autori na kraju navode moguće razloge takva utjecaja: kulturološki čimbenici (sličnost kultura), redoviti osobni kontakti ključnih stručnjaka i političara, najbolji manifestni način odgovora na krizu (američka politika zaista smanjuje nezaposlenost, a pri tome se lako zanemare dugoročne negativne posljedice u vidu povećanja siromaštva i društvenih nejednakosti). Neovisno o konkretnim rezultatima, ova analiza sadrži važan metodologijski poučak: model političkih transfera ima nesumnjivu heurističku vrijednost u analizi socijalnih politika.

U ovom broju moguće je pronaći još dva zanimljiva rada. Prvi se, iz pera S. Duncana i M. Strell, zanima za mogućnost kombinacije samohranog majčinstva i zaposlenja, a drugi (autora J. Gala) fokusira komparativnu analizu programa osiguranja protiv nesreće na radnom mjestu.

U istom je broju moguće pročitati i analizu glavnih pitanja vezanih uz europsku strategiju zapošljavanja, autora C. de la Porte i P. Pocheta. Rastuća literatura, koja analizira europsku strategiju zapošljavanja i model otvorene koordinacije, to čini iz perspektive višerazinske vladavine. Startna je pozicija povezana s rastućom kompleksnošću svijeta i nemogućnošću odgovora starih načina vladanja na tu kompleksnost. Model otvorene koordinacije (MOK) stoga se najčešće kvalificira kao novi način vladanja unutar višerazinske Europske unije. Taj novi način vladavine izaziva i mnoga pitanja koja se trebaju analizirati unutar tri problemska kruga: proces učenja, demokracija i europski socijalni model. MOK

operira na potpuno novi način u odnosu na stari način vladavine koji je polazio od vrha prema dnu. Učenje od drugih olakšano je definiranim kvantitativnim i kvalitativnim pokazateljima. MOK, također, upozorava na novi način prakticiranja demokracije, posebice u smislu participacije, transparentnosti i otvorenosti. On omogućuje daleko veću uključenost socijalnih partnera i lokalnih subjekata. MOK je, na kraju, način na koji se pokušava graditi europski socijalni model. Usprkos mnogim prednostima i izazovima, autori upozoravaju na politički karakter MOK-a i europske strategije zapošljavanja, a ta činjenica uvelike utječe na njihove dosege.

U broju 2 posebnu pozornost privlači tekst O. Sjöberga pod naslovom *The role of family policy institutions in explaining gender-role attitudes: a comparative multilevel analysis of thirteen industrialized countries*. Dva su dominantna stava koja je moguće pronaći u literaturi. Prvi govori o tome da će se stavovi o rodnim ulogama razlikovati među zemljama ovisno o kapacitetu institucija obiteljske politike da pomire rad u kući s plaćenim radom žena. Prema drugom gledanju, obiteljske politike utječu na oblikovanje normi o „odgovarajućoj“ ulozi žena u društvu. Autor u ovom tekstu pokazuje kako različiti modeli obiteljskih politika mogu u velikoj mjeri objasniti nacionalne razlike u stavovima o različitim rodnim ulogama. U onim zemljama u kojima je obiteljska politika usmjerena podršci obitelji s dva hranitelja, ispitanici imaju u puno većoj mjeri pozitivne stavove prema ženskom zapošljavanju. To upućuje na društvenu kontekstualnost obiteljske politike, tj. na važnost njezine povezanosti s osnovnim institucijama društva, dominantnim stavovima, obrazovnim sustavom itd.

Zainteresirane čitatelje upućujemo i na druge članke ovog broja: *The dynamics of social and labour market policies in France and the United Kingdom: between path dependence and convergence* (C. Erhel, H.

Zajdela), *Poverty alleviation and the degree of centralization in European schemes of social assistance* (K. Hölsch, M. Kraus), *AIDS and health-policy responses in European welfare states* (M. Steffen).

Ipak, pozornost hrvatskih čitatelja mora privući broj 3 časopisa koji je u cijelosti posvećen proširenju EU, europeizaciji i socijalnoj politici. Ovaj su broj uredili A. M. Guillén i B. Palier, ujedno i autori uvodnog teksta koji su centralizirali oko središnjeg pitanja utjecaja EU na socijalnu politiku zemalja koje joj se pridružuju. Ovaj uvodni rad sadrži niz važnih metodologijskih uputa. Prva se odnosi na nužno razlikovanje političkih procedura i sadržaja političkih promjena. Nedvojbeno, EU je više utjecala na prvo, a daleko manje na drugo. Druga se uputa odnosi na moguću primjenjivost koncepta „kognitivne europeizacije“. Ovaj koncept uspješno objašnjava socijalnu transformaciju Španjolske, Portugala i Grčke, povezanu s njihovim procesom pristupanja EU. Autori se pitaju o primjenjivosti tog koncepta na iskustvo postkomunističkih zemalja s pravom naglašujući da se veći EU utjecaj može detektirati tek nakon ulaska u EU. Stoga nije moguće temeljem dosadašnjeg iskustva negirati kognitivnu europeizaciju. Ovdje valja napomenuti, suprotno autorima, da je cjelokupni društveni okvir (a on uključuje demografske trendove, promjene u strukturi rada i obitelji, globalizaciju i sl.) bio u 80-ima (kada su Grčka, Španjolska i Portugal ulazile u EU) potpuno različit od onoga s kojim su se u 90-ima suočile postkomunističke zemlje. Na kraju ovog uvodnog poglavlja autori ocrtavaju četiri moguća scenarija daljnjeg razvoja socijalne politike. Koordinate tih scenarija povezane su s institucionalnim sposobnostima države/društva (koliko su jaki/slabi?) te s prevagom bilo liberalnog bilo europskoga socijalnog modela.

N. Manning u tekstu pod naslovom *Diversity and change in pre-accession Central and Eastern Europe since 1989* daje

pregled društvenih i socijalnih promjena u nizu postkomunističkih zemalja. Riječ je o vrlo informativnom radu (oboružanom nizom podataka) koji vrlo jasno ocrtava kako sličnosti, tako i razlike među pojedinim zemljama, koje se nikako ne smiju zanemariti. On upozorava i na metodologijske probleme razlikovanja pojedinih zemalja: koja je polazišna točka usporedbe? Različite međunarodne agencije koriste različite kriterije i dolaze do različitih, često i kontradiktornih rezultata. Sam autor govori o četiri skupine zemalja: oporavljajuće, dezintegrativne, konfliktna i one koje se trude, iako bez puno uspjeha. No, detaljnija se razradba pokazuje puno težom pa on govori općenito, primjerice o balkanskim i kavkaskim zemljama, ne precizirajući na koje misli u svakom trenutku. Usprkos pojedinim slabostima i uopćavanjima (koji su, uostalom, svojstveni takvom tipu rada) autor s pravom upozorava da je različitost bitan teorijski problem u proučavanju postkomunističkih zemalja te da različitost tranzicije i europskog povezivanja treba dalje i pomnije proučavati.

Konkretnija analiza socijalne transformacije u dvije postkomunističke zemlje tema je sljedećih dvaju priloga. Z. Ferge i G. Juhász analiziraju Mađarsku (*Accession and social policy: the case of Hungary*), a M. Potůček Češku (*Accession and social policy: the case of the Czech Republic*). Oba rada vrlo analitički upozoravaju na različite, često i kontradiktorne, vidove EU utjecaja. Osim toga, intencija ovog broja je i usporedba iskustva postkomunističkih zemalja s iskustvima zemalja južne Europe. Otuda i zanimljivi tekstovi D. A. Sotiropoulosa (*The EU's impact on the Greek welfare state: Europeanization on paper?*) te A. Guillén i S. Álvarez (a) (*The EU's impact on the Spanish welfare state: the role of cognitive Europeanization*). Upravo se u ovom zadnjem tekstu detaljno razrađuju vidovi kognitivne europeizacije. Oni su vrlo važni za analizu socijalne politike, jer čak i ako utvrdimo da je u slučaju postkomunističkih

zemalja eupeizacija igrala manju ulogu spram iskustva zemalja južne Europe, treba i dalje ustvrditi koji je kognitivni utjecaj bio na djelu. Europska socijalna politika nije nepromjenjiva stvarnost. Ona se mijenja i to u vrlo različitim smjerovima. Neki od njih mogu biti i vrlo iznenađujući. J. Kvist se pita suočavamo li se s vrlo nepoželjnim scenarijem smanjivanja socijalnih prava u starim zemljama s obzirom na mogući povećani dolazak (upravo zbog korištenja nekih socijalnih prava) stanovnika novih EU zemalja. Neki se takvi potezi već mogu uočiti, premda je nejasno hoće li se oni i u kojem opsegu nastaviti.

Na kraju ovoga vrlo opsežnog i za Hrvatsku važnog broja nalazi se tekst N. Lendvai pod naslovom *The weakest link? EU accession and enlargement: dialoguing EU and post-communist social policy*. Rad daje detaljan i informativan pregled literature o socijalnoj politici postkomunističkih zemalja te naznačuje najvažnije probleme tog procesa. Autorica upozorava da je riječ o vrlo kompleksnom, multidimenzionalnom procesu, procesu u kojem je na djelu dijalog dvaju različitih sustava, različitih konstrukcija, različitih struktura formuliranja

politike, različitih nasljeđa, čak i različitog rječnika socijalne politike, s različitim razumijevanjem i značenjima. Pridruživanje EU je u tom smislu i proces nove konstrukcije značenja i to za obje strane, „staru“ i „novu“ Europu. Ta činjenica, međutim, najčešće nije prepoznata od strane dominantnih društvenih aktera, kao što nije ni činjenica da je zemljama srednje i istočne Europe potrebna snažnija europska vizija socijalne politike.

O zadnjem broju ovog godišta, nažalost, ne može se puno reći jer zbog još neustanovljenog razloga nije stigao u Hrvatsku. Internetski pregled sadržaja i sažetaka govori, ipak, o nizu zanimljivih tekstova. Prvi, autora K. Jacobssona, analizira promjene koje se događaju pod utjecajem europske strategije zapošljavanja. Ostali tekstovi fokusiraju mehanizme smanjenja siromaštva te položaj žena u policijskim postrojbama europskih zemalja.

Na kraju, u svakom broju vrlo informativan *European Briefing* donosi niz aktualnih informacija o različitim vidovima europske socijalne politike.

Siniša Zrinščak